

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти МОН України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
Установа адукацыі «Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя
П.М. Машэрава»
Гістарычны факультэт

Комунальний вищий навчальний заклад
«Харківська академія неперервної освіти»
Київський університет імені Бориса Грінченка

Актуальні проблеми методики навчання
історії, правознавства та суспільствознавчих
дисциплін

ВИПУСК 7

Харків – 2015

groups. Development of historical-archeological tourism in Ukraine may have not only commercial success but also bring significant use for the development of archeology as a science and save cultural heritage of our nation.

Keywords: *archaeology, tourism, excursion, cultural legacy, archaeological monument.*

Яковенко Г.Г., канд. істор. наук, доцент кафедри всесвітньої історії Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРОФЕСІОГРАМА ЕКСКУРСОВОДА В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТЬОГО УЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

У статті висвітлюється актуальність надання майбутнім учителям історії основ екскурсійної справи. Друга професія допоможе їм на високому рівні виконувати завдання національно-патріотичного виховання та зацікавити учнів у вивченні історії.

Сучасний етап розвитку загальної середньої освіти вимагає від учителя енциклопедичних знань і комплексних умінь. Серед усіх викладачів різних предметів в загальноосвітніх школах найбільше це стосується учителя історії, бо виконання його функцій за умови гармонійного їх поєднання, дозволяють вирішити багато завдань навчально-виховного процесу.

Професійна підготовка майбутнього вчителя історії вимагає від нього додаткового оволодіння навичками проведення навчальних екскурсій. Іншими словами, випускник історичного факультету має отримати другу професію. Наявність цих вмінь

дозволяє молодому педагогу фахово займатись краєзнавчою роботою. Екскурсійна діяльність вимагає ґрунтовних знань історії, і не тільки рідного краю. Можна стверджувати, що підготовка й проведення екскурсій корисні для учителя тим, що в його пам'яті завжди «активований» фактичний матеріал, що допоможе зацікавити учнів у вивченні історії. Це значить, що діти зрозуміють, що історія – це частина їх повсякдення, життя їх самих, родини, Батьківщини.

Екскурсійна діяльність є особливо актуальною у контексті виконання завдань національно-патріотичного виховання. За участі учнів у краєзнавчій роботі відбувається громадянське,

патріотичне, моральне, естетичне, трудове виховання.

Отже, уміння організувати та провести екскурсію для вчителя історії є однією з функцій викладання предмету, де краєзнавство посідає чільне місце. Екскурсія виступає як практичний вимір краєзнавства.

Мета статті – показати шляхи формування професійних умінь екскурсовода у системі професійної підготовки учителя історії.

Виклад основного матеріалу. Виховний сегмент у навчанні історії найбільш повно реалізується через екскурсію. За допомогою екскурсійного методу ефективно засвоюється краєзнавчий матеріал, який представлений у музеях та місцевих історичних пам'ятках. Звичайно, можна звернутися до туристичної агенції та не знати жодного клопоту. Але не всі учні матеріально спроможні взяти участь у цьому важливому виховному заході. Мінімізувати витрати на подорож, а значить, залучити більше учнів до цікавого світу історичних фактів, допоможуть професійні вміння учителя історії самотужки підготувати та провести екскурсію.

Початкові знання з екскурсійної справи студенти можуть одержати при вивченні предметів, що складають базу професійну підготовку студента-історика. Система підготовки передбачає набуття знань з педагогіки й психології, історії України, краєзнавства та багатьох

інших дисциплін, що складають теоретичну основу учителя історії. Особливе місце серед базових предметів обіймає курс «Основи педагогічної майстерності». Вивчення курсу «Краєзнавство» має теоретичний характер, його прикладне значення втілюється через екскурсію.

При вивченні уже названих дисциплін потрібно акцентувати увагу на професійній підготовці екскурсовода. Звичайно, наявність окремого спецкурсу та відповідних практичних занять найкраще вирішать ці завдання. Але є й інші шляхи, що не вимагають додаткового навантаження. Визначаючи змістовне наповнення дисциплін, тематично пов'язаних з краєзнавством та історією рідного краю, можна запропонувати студентам матеріал, що ознайомить їх із загальними відомостями професії екскурсовода. Вивчаючи курси й теми, так чи інакше пов'язані з речовими джерелами, можна зосередити увагу студентів на вмінні розповідати та показувати історичні пам'ятки. Наприклад, вивчаючи тему «Наочний метод у вивченні історії» у курсі «Методика навчання історії» є слушна нагода відпрацювати прийоми показу історичних об'єктів.

При проходженні студентами педагогічної практики бажано звернути їх увагу на необхідність широкого використання на уроках історії прийому віртуальних екскурсій. За допомогою ілюстрацій та описів, що містяться

в підручнику та презентацій можна побувати у різних місцях і епохах. Уміння вчителя провести екскурсію і захоплююче розповісти про історичні пам'ятки зацікавить учнів у вивченні історії. Насамкінець, можна запропонувати студентам самостійно ознайомитися з методикою підготовки та проведення екскурсії. Для цього потрібно надати список спеціальної літератури. У потрібний час ці матеріали стануть у нагоді.

Отже, передумови для екскурсійної діяльності формуються протягом вивчення дисциплін, що передбачені програмою підготовки учителів. Завдання викладачів вищої школи полягає у посиленні мотивації студентів щодо оволодіння професійними навичками екскурсовода.

Організація і методика проведення екскурсій виступає методом навчання та формою проведення занять. Екскурсійна робота з історії полягає у проведенні різних типів екскурсій, серед яких провідне місце посідають краєзнавчо-історичні – у навчальному процесі, музейні – у позакласній роботі. Екскурсії можуть застосовуватися при проведенні різних типів уроків вивчення нового матеріалу, повторювально-узагальнюючих, вступних, а також на різних етапах уроку. Під час екскурсії реалізуються дидактичні принципи зв'язку з життям, політехнічного навчання, наочності. Програмою

передбачено проведення екскурсій у кожному класі.

Екскурсійний метод дозволяє оптимально реалізувати виховний потенціал у навчальному процесі. Інформаційне наповнення змісту екскурсії та відповідні логічні акценти сприяють створенню позитивного емоційного стану, за якого усвідомлено сприймається та засвоюється інформація. Комплекс прийомів словесного і наочного методів посилює емоційне сприйняття та стійке засвоєння учнями історичної інформації. Отже, вміння екскурсовода має бути невід'ємною складовою професійних умінь учителя історії. Знання основних компонентів педагогічного такту (повага особистісних якостей екскурсантів, повага до їх психологічного стану, довіра, впевненість у їх пізнавальних можливостях) та уміння виявити його у своїй діяльності.

Високий науковий рівень змісту екскурсії, висвітлення в ній конкретних фактів визначає пізнавальну цінність екскурсії, посилюючи її виховний вплив. Слід мати на увазі, що методика проведення екскурсії, спираючись на загально наукові, педагогічні, та психологічні принципи, не копіює методикау навчання в школі. Екскурсія, на відміну від лекції, має дві основні складові частини – показ і розповідь, які взаємообумовлені та переплітаються. Співвідношення показу й розповіді в екскурсії залежить від теми, характеру

об'єктів, майстерності екскурсовода. Майбутній екскурсовод має відпрацювати вміння проводити екскурсію в різних умовах - наближення, віддалення, руху.

Основу професійних вмінь екскурсовода складають прийоми попереднього огляду, панорамного показу, зорової реконструкції, локалізації подій, абстрагування, зорового порівняння, інтеграції – від окремого до загального.

Підготовка до екскурсії складається з двох етапів: підготовка нової теми й підготовка екскурсовода-початківця до проведення вже готової екскурсії. Підготовка нової екскурсії базується на попередньому вивченні екскурсійних можливостей регіону.

У літературі, що присвячена основам екскурсійної справи, подається наступна послідовність підготовки нової теми:

Визначення мети й теми.

Вивчення накопичених матеріалів з теми та складання тексту екскурсії. Робота з літературою починається зі складання бібліографії, що дозволить повніше ознайомитися з літературними джерелами у відповідності до конкретної мети й теми екскурсії. Для написання тексту екскурсії використовується спеціальна, наукова, художня література, довідкова та красназнавча література.

Виявлення й конкретне вивчення екскурсійних об'єктів полягає у визначенні екскурсійних можливостей експозицій музеїв і виставок, історичних та художніх пам'яток та пам'ятних місць, творів архітектури й містобудування (житлових й громадських будинків, культових споруд), вулиць, пам'ятників. При виборі екскурсійних об'єктів необхідно враховувати силу зорового впливу на екскурсантів, взаємне розміщення й віддаленість об'єктів, наявність зручних шляхів сполучення.

Складання маршруту екскурсії. Маршрут будується за такими принципами: хронологічним, тематичним та комплексним. Маршрут складається у відповідності до загальної композиції, що забезпечує цілісність і логічну послідовність викладення матеріалу. Він має бути компактним. Максимальний переїзд до об'єкту по місту не повинен перевищувати 15-20 хвилин. Основна вимога – відсутність повторних проїздів по одній магістралі або площі. При складанні маршруту враховується естетична цінність забудови й ландшафту, розміщених на шляху пересування.

Об'їзд або обхід маршруту екскурсії проводиться з метою ознайомлення зі шляхом пересування, вивчення й уточнення екскурсійних об'єктів, визначення місць зупинок, під'їздів до них, вибору точок екскурсійного показу, хронометрування часу переїзду

(переходу) від одного об'єкту до іншого, для розрахунку часу проведення екскурсії.

Об'їзд маршруту надає можливість завершити роботу над текстом екскурсії, який повинен найповніше відображати реальну екскурсію. Робота над текстом дозволяє екскурсоводу ретельно обдумати матеріал для розповіді, спланувати логічний хід викладу матеріалу для розповіді, відібрати найголовніше, визначити логічний хід викладу матеріалу, уточнити та узагальнити його, сформулювати висновки та логічні переходи від однієї підтеми до іншої. Звичайний обсяг тексту для автобусної екскурсії розрахованої на три години – 40-50 стор., і 25-30 – для пішохідної. В основі побудови екскурсії – логічний план, який відповідає загальній композиції екскурсії.

Складання портфеля екскурсовода

Складання карток екскурсійних об'єктів

Складання методичної розробки

Рецензування тексту й методичної розробки

Наступний крок у діяльності майбутнього екскурсовода – проведення пробної екскурсії та її затвердження. Зміст екскурсії складається з окремих взаємопов'язаних підтем, що підпорядковані основній темі й розкриваються протягом екскурсії. Назва теми, що має бути яскравою

й промовистою, конкретизує її, розкриває зміст.

Висновки. Отже, набуття студентами професійних умінь екскурсовода не тільки озброює їх додатковою професією, а також допоможе оптимально вирішити навчально-виховні завдання з історії.

Джерела та література:

1. Александров Ю. Н. Некоторые советы экскурсоводам (Методика подготовки и проведения экскурсий на архитектурно-градостроительные темы /Ю.Н. Александров. – М., 1971.
2. Бакулин В. М. Методические аспекты экскурсионной деятельности /В. М Бакулин //Преподавание истории в школе.– 2002. – №10. – С.69-73.
3. Гецевич Н. А. Основы экскурсоведения /Н. А. Гецевич. – Минск, 1998. – 159 с.
4. Дьякова Р. А., Емельянов Б. В., Пасечный П. С. Основы экскурсоведения / Р. А. Дьякова, Б. В. Емельянов, П. С. Пасечный. – М.: Просвещение, 1985. – 255 с.
5. Дьякова Р. А. История экскурсионного дела в СССР/Р. А. Дьякова –М.: ЦРИБ Турист, 1981.
6. Емельянов Б. В. Профессиональное мастерство экскурсовода: Учебное пособие /Б. В. Емельянов.– М.:ЦРИБ «Турист», 1986.– 80 с.

7. Емельянов Б. В. Экскурсоведение: Учебник. 4-е изд./Б. В. Емельянов. М.: Советский спорт, 2003. – 216 с.
8. Менеджмент туризма. Туризм как вид деятельности: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 288 с.
9. Омельченко Б. Ф. Экскурсионное общение: Познание Воспитание. Отдых /Б. Ф. Омельченко.– М.: Наука, 1991.– 120 с.
10. Опорний конспект лекцій з дисциплін «Екскурсоведство» «Організація екскурсійних послуг» (для студентів спеціальності 7.050201 – «Менеджмент готельного курортного і туристського сервісу» і 6.050400 – «Туризм») / ХНАМГ, Уклад.: М.М. Покогодна. – Х.: ХНАМГ, 2007. – 80 с
11. Остапец А. А. Педагогика туристско-краеведческой работы в школе / Остапец А. А. – М. – Педагогика, 1985.– 104 с.
12. Родин А. Ф., Соколовский Ю. Е. Экскурсионная работа по истории / А.Ф. Родин, Ю.С. Соколовский.– М.: Просвещение, 1974. – 136 с.
13. Седова Н. А. Культурно-просветительный туризм: Учебное пособие/Н.А. Седова.– М.: Советский спорт, 2003.– 96с.
14. Сичинава В.А. Экскурсионная работа. Пособие для учителей (Из опыта работы).– М.: Просвещение, 1981.– 96 с.
15. Туристско-краеведческие кружки в школе: Метод. указания для руководителей/ Под. ред. В. В. Титова. – М.: Просвещение, 1988.– 158 с.

. В статье освещается актуальность предоставления будущим учителям истории основ экскурсионного дела. Вторая профессия поможет им на высоком уровне выполнять задания национально-патриотического воспитания и заинтересовать учеников в изучении истории.

Actuality of grant to the future teachers of history of bases of excursion business is illuminated in the article. The second profession will help them at high level to execute the task of national and patriotic education and interest students in the study of history.